

SLOBODAN DRAKULIĆ

Student sociologije, Filozofski fakultet
Zagreb, Đure Salaja 3

Narkomanije mladih*

Posljednjih nekoliko godina se i kod nas počelo intenzivno govoriti i pisati o narkomaniji općenito, a posebno o narkomaniji među omladinom, pojavi koja je danas široko rasprostranjena kako u svijetu, tako i po svim većim gradovima Jugoslavije. Godine početka naglog širenja uživanja droga među omladinom u Jugoslaviji, su 1967. i 1968. Od 1970. godine pa do danas su na tu, ili njoj blisku, temu objavljene najmanje tri knjige, dok ranije nije bila objavljena niti jedna. Već i ovaj podatak rječito govori o naglom porastu broja mladih uživalaca droga kod nas, kao i o pojačanom društvenom zanimanju za tu pojavu.

Mada se često govori o mogućem broju mladih uživalaca droga, njega je nemoguće pouzdano utvrditi zbog toga što su zakonske sankcije preprodavače i proizvođače droga potisnule u ilegalnost, a time donekle i čitavu populaciju narkomana, pa su sva nagađanja o »nekoliko tisuća« ili »desetaka tisuća« puko naklapanje ljubitelja brojeva. Upravo zbog činjenice da se o mladim narkomanima zna vrlo, vrlo malo, budući je broj istraživanja smiješno mali, a jedino istraživanja mogu pružiti podatke, nedopustivo je velik broj napisanih radova o narkomanijama mladih. Ne želim negirati mogućnost, pa i neophodnost preuzimanja stranih iskustava u slučaju govorenja o efektima droge na čovjeka, jer bih time ustvrdio kako droge djeluju različito na nas a različito na, recimo, Amerikance, no američki se izvori ne mogu ipak koristiti uvijek, iz prostog razloga što fenomen narkomanije mladih ne mora biti i često nije jednak u SAD i u Jugoslaviji. I pored izvjesnih nepobitnih sličnosti, postoje i neke isto tako nepobitne, no u isti čas i bitne razlike, osobito obzirom na socijalnu sredinu u kojoj fenomen narkomanije mladih nastaje i u kojoj se dalje razvija.

Osim toga, kod nas pojavu narkomanije među omladinom izučavaju i o njoj pišu i govore pretežno liječnici, psihijatri i psiholozi koji, što je i razumljivo, polažu težište na kliničke aspekte pojave, a narkomani s kojima

* Odlomak iz neobjavljenog istraživanja studenata sociologije Slobodana Drakulića i Pavla Kavnica o narkomaniji mladih u nas.

¹ a) Momčilo Todorović — Moša, *Droge i čovekova psiha*, Beograd, 1970.

b) Zbornik radova »Narkomanije mladih«, BIGZ-KULTURA, Beograd, 1971.

c) *Čovek i droge*, Beograd, 1972.

se oni susreću su oni koji se nalaze na klinikama u svrhu liječenja, koji dakle na sasvim određen način nisu slobodni, a kojima je, u većini slučajeva glavna briga kako napustiti kliniku. Zbog toga su radovi naših autora krcati pokajničkim pričama mladih narkomana koji »više nikada neće«, i tome slično, a sadrže tako malo podataka koji bi nam zaista omogućili da shvatimo uzroke i sagledamo oblike narkomanija mladih u nas.

U svrhu dobivanja upravo takvih podataka o narkomaniji među mladima u ovom društvu, proveo sam, u suradnji sa Pavlom Kaunicom, studentom sociologije iz Zagreba, istraživanje među mladim uživaocima droga na području grada Zagreba. Podaci koje ću ovdje iznositi rezultat su tog istraživanja. Kontakt s mladim uživaocima droga ostvarili smo posredstvom ličnih poznanstava s ljudima u koje su oni imali povjerenja, što se pokazalo kao neophodan preduvjet bez kojeg ne bismo dobili odgovore na mnoga postavljena pitanja, a u većini slučajeva ne bismo dobili nikakve odgovore: ljudi jednostavno ne bi pristali da razgovaraju.

Istraživanje se sastojalo od jedno ili dvosatnih razgovora ispitivača s ispitanikom, na što također ne bi pristao gotovo nitko od ispitanika da nije postojala lična veza između njega i nekoga od nas.

Ovdje ću upotrebljavati pojmove koje sam već definirao na drugom mjestu.² Pod riječju droga podrazumijevam sve one stvari koje, uzete u određenoj količini, mijenjaju uobičajeno stanje svijesti, odnosno doživljavanje svijeta i samoga sebe. Pojam narkomanije ne uključuje fizičku zavisnost, već samo naviku ili psihičku zavisnost. To znači da pri prekidu uzimanja droga nema apstinencijalnih simptoma. Fizička zavisnost i apstinencijalni simptomi su prisutni u slučaju adikacije. Primjer adikata je, recimo, čovjek koji ne može izdržati duže vrijeme bez droge koju je uzimao. Narkomanija ne mora prerasti u adikciju već i stoga što veliki dio droga nema svojstava koja dovode do stvaranja adikcije.

Rezultati našeg istraživanja ukazuju na to da mladi ljudi u nas gotovo beziznimno uživaju i s k l j u č i v o hašiš, LSD i marihuanu, te u mnogo manjoj mjeri meskalin, zbog toga što je ovu drogu američkog porijekla u Evropi teško nabaviti. A hašiš, marihuana, LSD i meskalin n e i z a z i v a j u a d i k a c i j u.³ Tvrdnja koja se često pojavljivala u štampi, pa i knjigama, a po kojoj uzimanje ovih droga neminovano vodi ili izaziva uzimanje narkotika kao što su herion, morfin, kodein ili opijum — neosnovana je. To znači da ove droge ne sadrže svojstva kojima bi izazivale takav proces. Istina je da je veliki dio mladih uživalaca droga probao i neke od onih droga koje izazivaju adikaciju, no odmah bi se vraćali na one koje su u tom pogledu bezopasne. Moram kazati da ne znam na osnovu čega su sastavljeni napisi i članci ljudi koji su navodno »dobro informirani«, a po kojima su mladi uživaoci droga samo gomila adikata koji bez narkotika ne mogu živjeti i kojima nedostaje još samo igla za davanje injekcije provučena kroz nos. Mi smo doduše saznali da postoji jedna grupa »fiksera«, dakle onih koji intravenozno ubrizgavaju herion i slično, no sigurno se može ustvrditi da se radi o vrlo malom broju pojedinaca. Hoće li njihov broj rasti na način na koji je rastao broj uživalaca hašiša, LSD-a i marihuane, nemoguće je utvrditi.

² Slobodan Drakulić, *Vladajuća kultura i narkomanija*, Zagreb, Kulturni radnik, 1/72.

³ Vidi »Narkomanije mladih«, str. 22/23.

Dakle, kada govorim o narkomanijama mladih, imam na umu uživanje tih triju droga i meskalina, našavši ih karakterističnim za čitavu pojavu narkomanije među mladima.

Ono što mi se čini neobično važnim a na što odgovor, barem zadovoljavajući, još nismo dobili, je pitanje kako i zašto dolazi do toga da mladi ljudi počinju uzimati navedene vrste droga. Pokušat ću to objasniti koristeći se što je više moguće riječima samih mladih uživalaca droga, i iznoseći njihova objašnjenja. Droga koju većina mladih uzima prvi put je hašiš. Iza njega dolazi marihuana, a LSD i meskalin u pravilu nisu droge koje se uzimaju prvi put. Tipičan odgovor na pitanje o razlogu prvog uzimanja droga je: »znatiželja . . . očekivanje novog iskustva«. Pridošlica prvi put uzima drogu kada ga ponude oni s kojima je u društvu. Naravno da je preduvjet i to da se to društvo barem dijelom satoji od narkomana. Narkomanija je među omladinom postala tako raspostranjena i prihvaćena pojava da je jedan student, star 23 godine rekao: »Ponudili su me, smatrao sam to sasvim normalnim«. Dakle na ovaj prilično jednostavan način se prvi puta uzima droga, a to je i razumljivo. Nalazeći se u društvu ljudi svoje starosti, vjerojatno sličnog svjetonazora, interesa i stila življenja, odijevanja i govora, mladi će čovjek često bez oklijevanja prihvatiti ponuđenu drogu da i sam na kraju vidi što je to. Ukoliko u tome slučaju i postoji neka zabrinutost ili nesigurnost s njegove strane, onda se ona odnosi na to hoće li ostali primijetiti da je njemu ili njoj ovo »prvi put« a ne to »smije li se« uzeti stvar.

Neki od onih koji su jednom uzeli drogu nastavljaju je uzimati i dalje, dok neki s time prestaju. H. Becker tvrdi da oni koji produžuju s uzimanjem marihuane to čine tek onda kada djelovanje droge nađu ugodnim i poželjnim.⁴ Naši rezultati ukazuju na to da je isti slučaj i s hašišem i LSD-om. Vrlo često se na pitanje zbog čega je on ili ona produžio uzimati droge susreće ovakav odgovor: »bilo mi je ugodno«.

Premda neophodan, faktor poželjnosti ili ugone nije jedini. Odgovor koji otkriva jedan novi moment, glasi: »svidjelo mi se, pomoglo mi je (uzimanje droga) da shvatim neke stvari«. Isticanje nekih droga kao supstancija koje djeluju na proširenje ljudske svijesti bilo je karakteristično za neke omladinske grupe u inozemstvu, a postoje i čitave narodne tradicije u tome smislu. Droge koje proširuju svijest ili psihodeličke droge su, što je najzanimljivije, upravo ove koje su među omladinom u nas najraspostranjenije, osim nekih kojih u Evropi nema. Tako jedan student kaže da je nastavio uzimati marihuanu stoga što mu se »čini da mu ona otvara nešto novo«. Još precizniji je odgovor studenta koji kaže da pod utjecajem droge »čovjek doživljava sebe i svijet na drugi način, koji je možda pravi«. Dakle, doživljavanje svijeta putem pet osjetila prestaje ovim ljudima biti zadovoljavajuće. Oni u drogama vide sredstvo za proširenje svoje svijesti. Takvih pojedinaca koji tako određeno znaju što traže od droga, nema mnogo. Budući odsječeni od sredstava masovnih komunikacija, i nemajući tako nikakvog šireg međusobnog kontakta izuzev osobnih, oni svakako ne predstavljaju psihodelički pokret, no nepovezanih elemenata tako nečeg svakako ima.

Isto tako valja naglasiti da izvjestan broj mladih ljudi uzima droge i kreće se u krugovima u kojima se uzimaju droge zbog toga što je to sada i

⁴ Howard S. Becker, *Outsiders*, New York, 1963.

neka vrsta mode i što se na taj način u određenim grupama stječe viši status. To su većinom novopridošli mlađi ljudi, koji će kasnije napustiti uzimanje droga, postati adikti, ili u narkomaniji tražiti puteve proširenja svijesti.

Budući su narkomanije mladih u suprotnosti sa moralom ovog društva, za razliku od uživanja droga kao što su alkohol ili duhan, a koje su daleko opasnije od onih čija je upotreba rasprostranjena naročito među omladinom, što većina naših, baš kao i stranih autora prešućuje, mladi su narkomani u takvoj situaciji da će se kao grupa morati sve više zatvarati prema globalnom društvu. Danas je taj proces tek u začetku i dobar dio njih je na naše pitanje druži li se isključivo sa narkomanima ili i s ostalima odgovorio pitanjem: »Zašto da dijelim ljude?«. Međutim kod nekih se već pojavljuju znaci zatvaranja u grupu: »(druži se) više s onima koji uzimaju . . . to društvo mi više odgovara«, a već ima i onih koji se druže »isključivo s onima koji uzimaju droge . . . nađemo zajednički jezik«. To znači da se zaboravlja zajednički jezik subkulture mladih narkomana i globalnog ili bolje rečeno oficijelnog društva.

Već na početku sam rekao da mi bez posredstva zajedničkih poznanika ne bismo bili u stanju provesti ovo istraživanje. No nisam rekao da je izvjestan (ne mali) broj narkomana i pored toga odbio da razgovara. Boje se milicije.

Tako smo na ovih nekoliko desetaka redova prešli put mladog narkomana koji prvi put uzima drogu iz »znatiželje«, jer su ga »ponudili«, zatim otkriva da je to »ugodno«, sukobljava se sa okolinom i zakonom, otkriva »nova iskustva« te ih sebi tumači kao »proširenje svijesti«, otkriva da o tome ne može razgovarati s onima koji nisu doživjeli isto, zatvara se u uzak ili manje uzak krug svojih poznanika-narkomana i prestaje se (ukoliko već nije) zanimati za bilo što, što je povezano s globalnim društvom koje se sastoji od bijednika koji se tuku za novi ili prvi auto, ili veću plaću, što je ovim mladim ljudima besmisleno, i od agenata koji su opasnost«.

S druge strane su oni koji pišu o narkomanijama mladih, liječnici, psihijatri, psiholozi, novinari i drugi. Oni predstavljaju globalno društvo u odnosu prema narkomanima, izuzevši policiju. Pogledajmo o kakvim se to ljudima radi, i na koji način oni gledaju na mlade uživaoce droga. Podaci kojima se oni koriste u pisanju svojih radova pretežno su američkog porijekla, što je i razumljivo, budući je pojava narkomanije među mladima u Americi stranom istraživana. No ono što je možda jednako razumljivo, a u isto vrijeme neprхватljivo, je činjenica da oni koriste američke, britanske i druge podržavne ili policijske izvore za koje je ne malo puta dokazano da su nepouzdan, i kojima je osnovni, ako ne i jedini cilj dezavuiranje progresivnih omladinskih pokreta tih zemalja, putem prikazivanja njihovih pripadnika (među kojima uživanje droga jest prošireno) kao bolesnih, incestuozno-manijakalnih delikvenata opsjednutih drogom i tome slično. Na taj način se u SAD pokušava zaplašiti »tihu većinu« kako bi se i ona pokrenula protiv tih pokreta.

Pogledajmo sada na jednom primjeru što i kako pišu domaći autori. M. Todorović svoju knjižicu »Droge i čovekova psiha« započinje slijedećim riječima: »U toku ljudske istorije od pića i droga stradalo je više ljudi nego što ih je dalo živote za svoju otadžbinu, ili svoju religiju. Ovaj paradoks je danas sve očigledniji.«⁵ Ovdje bi se trebalo zapitati na koji je to način M. Todorović došao do ovih zaista izvanrednih podataka o broju umrlih pojedinaca od upo-

⁵ M. Todorović, op. cit., str. 7.

trebe droga, odnosno poginulih u svim ratovima »u istoriji«, uključujući čak i vjerske progone. Dakle, nakon što je izmislio ovu tvrdnju, koja je i pored sve svoje nepovjerljivosti najvjerojatnije nebulozna, Todorović kaže da je ona paradoksalna. To prevedeno u jezik parola glasi ovako: »Bolje rat nego narkomanija«. A kako u istoj knjižici (str. 87) piše da »u mladom uživaocu droga treba pre svega videti ljudsko biće koje je iz ovog ili onog razloga, krenulo pogrešnim putem«, onda nam se upravo nameće zaključak da umjesto puta pacifistički nastrojenog narkomana (po našem istraživanju nema gotovo ni jednog narkomana koji smatra da je vojska potrebna) treba odabrati put »dobro odgojene i prilagođene omladine kojom se lako manipulira«.° Po njemu su narkomani »ljudi slabe volje, koji ne mogu da se ponesu sa životnim poteškoćama i koji zato beže od stvarnosti u iluzorni svet snova«.7 Pri tome M. Todorović opet ne sagledava konsekvence vlastitih riječi i zaboravlja da se jugoslavensko, kao uostalom i većina drugih društava u svijetu, većinom sastoji od narkomana od kojih su neki i adikti, budući je uživanje alkohola, crne kave, čaja, i duhana široko raspostranjeno, a čak bi i M. Todorović, sa svim svojim darom za oblikovanje činjenica imao poteškoća u dokazivanju kako to nisu vrste narkomanija. Odatle proizlazi da se ono sastoji od »ljudi slabe volje, koji ne mogu da se ponesu sa životnim poteškoćama«. U ovom stilu je napisano svih osamdesetak stranica ove knjige kojoj je izdavač »Pokret mladih protiv uzimanja droga«, na kraju koje autor želi uspjeh tom istom pokretu. No prije nego što će dovršiti knjigu, on je istakao da ovom »Pokretu« ukazuju podršku društveno-političke organizacije itd, pa je kao primjer te podrške citirao izjavu suca Vrhovnog suda Jugoslavije Mirka Perovića po kojoj »u borbi protiv narkomana (kurziv moj, S. D.) težište društva ne sme biti na pravnoj strani. Protiv ove pojave ne može se efikasno boriti sudom, zakonima i kažnjavanjem. To je posljednji vid borbe«.8 Srećom to je ipak posljednji vid borbe protiv narkomana. M. Perović je samo otvoreno izrekao ono što se u praksi provodi. Nitko se, ili točnije rečeno, rijetko se tko bori protiv narkomanije (koja jest pojava), već se tu radi o »borbi protiv narkomana«, koji su socijalno neupotrebljivi ovdje kao i u svakoj drugoj industrijskoj zemlji i zato ako su već neizbježni produkt razvitka industrijskog društva, onda njihov utjecaj na »dobro odgojenu i prilagođenu omladinu« treba na svaki raspoloživi način ograničiti.

Na kraju želim istaći da su mjere poduzete protiv alkoholizma, na primjer, ništavne u usporedbi s onima u vezi narkomanija mladih. No društvu su potrebni makar agresivni takmičari čije postojanje ubrzava rast dohotka po glavi stanovnika, a čak su opasni oni koji, kako kaže M. Todorović »beže od stvarnosti u iluzorni svet snova«.9 Mladi narkomani su se našli u opoziciji prema »civilizaciji koja je isključivo orijentirana prema materijalnom uspjehu«.10 U ovim okvirima bi, čini mi se trebalo razmatrati pojavu narkomanije među omladinom u našem društvu, jer se jedino na taj način neće polaziti od lažnih pretpostavki i dolaziti do krivih zaključaka.

° Ivan Kuvačić, *Studentski pokret i nova ljevica*, Zagreb, Praxis, 3/4-1969.

7 M. Todorović, op. cit., str. 87.

8 M. Todorović, op. cit. str. 85.

9 M. Todorović, op. cit. str. 87.

10 I. Kuvačić, *Naučno-tehnički progres i humanizam*, Zagreb, Praxis, 3/4-1979.